

УДК 658.2.012

**ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ****В.В. Прохорова, доктор економічних наук. Д.С. Тарасюк.
Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків**

© Прохорова В.В., 2015

© Тарасюк Д.С., 2015

Статтю отримано редакцією 12.06.2015 р.

Вступ. Сучасний етап розвитку економіки України характеризується постійною нестабільністю. Для пошуку шляхів виходу з кризи необхідно знайти оптимальний баланс цілей, розробити ефективні економічні механізми, які створюватимуть підґрунтя для конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, забезпечать динамічне економічне зростання, збереження стабільності та ін.

Проблема підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, наявність конкретних переваг, що виступають гарантом тривалого й ефективного функціонування підприємства в ринкових умовах пов'язана з якісною реалізацією економічного потенціалу підприємства. Це стосується формування економічних інтересів підприємства, розроблення сценаріїв та реалізації відповідних функціональних стратегій.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Дослідженнями управління економічним потенціалом підприємств займаються такі науковці, як: В.В. Прохорова [1], П. Ігнатівський [2], Ю.М. Дерев'яно [6], О.В. Божанова [1] та інші, однак не існує однозначності у визначених категоріях та методах їх оцінювання.

Постановка завдання. Теоретичне обґрунтування формування економічного потенціалу підприємства.

Основний матеріал і результати. У сучасних ринкових умовах важливу роль у стабільній роботі підприємства відіграють їх ресурси, що становлять основу його економічного потенціалу. Від джерел формування економічного потенціалу та ефективності його використання залежать економічні показники діяльності підприємства, зокрема такі, як: обсяг виробництва; доходи, витрати, прибуток і т.д.

Актуальність теми з практичної точки зору полягає в тому, що економічний потенціал будь-якого підприємства визначає результати його діяльності за певний період, отже, надає власникам можливість зіставити свої очікування із запланованими результатами, оцінка фінансово-економічних показників стає переконливим аргументом доцільності функціонування будь-якого підприємства.

Потенціал підприємства як економічну систему можна розглядати з різних точок зору, ґрунтуючись на ресурсній концепції (як сукупність ресурсів і зв'язків між ними), функціональній (як сукупність функцій, які забезпечують реалізацію здібностей та можливостей), ресурсно-цільовій (як сукупність ресурсів і здібностей щодо досягнення певних результатів, цілей) та інших концепціях.

Економічний потенціал перебуває в процесі відтворення через призму таких його елементів, як трудові та природні ресурси, капітал та інформація. Ресурси є базовими елементами потенціалу, що дають змогу реалізувати наявні можливості. Виділяють такі види використовуваних ресурсів: технічні (особливості виробничого устаткування, необхідних матеріалів); технологічні (динамічність технології, наявність конкурентоспроможних ідей, наукові розробки); кадрові (кваліфікаційний, демографічний склад працівників, їхня здатність пристосовуватися до змін цілей підприємства); ресурси організаційної структури системи управління (характер і гнучкість керівної системи); інформаційні (характер інформації про можливості підприємства у внутрішньому середовищі, можливість її розширення); фінансові (склад капіталу, ліквідність, можливість отримання кредитів).

Значну увагу економісти приділяють визначенню й обґрунтуванню основних складових економічного потенціалу підприємств. Склалися різні підходи до цього питання. Так, наприклад, одні вчені визначають складові економічного потенціалу через засади провадження операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Інші зосереджують увагу на дослідженні інтересів усіх, хто бере участь у функціонуванні підприємства, а саме: власників, керівників, персоналу, постачальників, контрагентів і споживачів тощо. Однак практично неможливо врахувати інтереси всіх учасників процесу.

До об'єктних складових економічного потенціалу підприємства відносять: виробничий потенціал; інноваційний потенціал (характеризує можливості підприємства у сфері розроблення та впровадження інновацій); фінансовий потенціал; потенціал відтворення (характеризує можливості діючої системи формування та відновлення основних фондів забезпечення необхідного рівня конкурентоспроможності продукції підприємства); інформаційний потенціал характеризує можливості створеної інформаційної бази гарантувати своєчасне та повне насичення підприємства достовірною вхідною, вихідною, нормативно-довідковою, оперативною інформацією для прийняття рішень у процесі господарської діяльності підприємства та досягнення цілей його розвитку); інфраструктурний потенціал (характеризує привабливість місця розташування підприємства з погляду розвитку ринкової інфраструктури, транспортних комунікацій та інших факторів).

До суб'єктних складових економічного потенціалу підприємства відносять: науково-технічний потенціал (характеризує здатність працівників підприємства здійснювати наукові дослідження та розроблення, спрямовані на вдосконалення виробничих і технологічних процесів, диференціацію видів продукції); маркетинговий потенціал; потенціал організаційної структури управління (характеризує можливості сформованої організаційної структури управління забезпечувати високий рівень ефективності функціонування підприємства в умовах мінливості зовнішнього середовища); кадровий потенціал (сукупність здібностей і можливостей кадрів забезпечувати ефективне функціонування організації); управлінський потенціал (сукупність здібностей і можливостей системи).

Основними етапам формування потенціалу є аналіз факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, які впливають на нього.

Розглядаючи структуру середовища, виявляємо його елементи, тобто складові. Ці ж елементи, з точки зору впливу на підприємство, є факторами. Середовище підприємства поділяють на такі групи елементів-факторів:

- зовнішнє середовище: макросередовище; мікросередовище;
- внутрішнє середовище.

Макросередовище складається з елементів-факторів непрямої дії, тобто вони переважно прямо не пов'язані з конкретним підприємством, зате створюють певне сприятливе або несприятливе середовище для його господарсько-бізнесової діяльності.

При розробленні управлінських рішень варто враховувати вплив таких факторів макросередовища: стану економіки країни; політико-правових відносин; ефективності державного регулювання економіки; рівня НТП; рівня соціального розвитку; стану культури, ціннісних орієнтацій в суспільстві; дієвості профспілок, партій і громадських організацій; демографії; природних умов, екології; міжнародного становища; надзвичайних обставин, яким не могли запобігти керівники (форс-мажорних).

Мікросередовище – це середовище безпосереднього впливу на підприємство, тобто це учасники ринку, які безпосередньо контактують з підприємством.

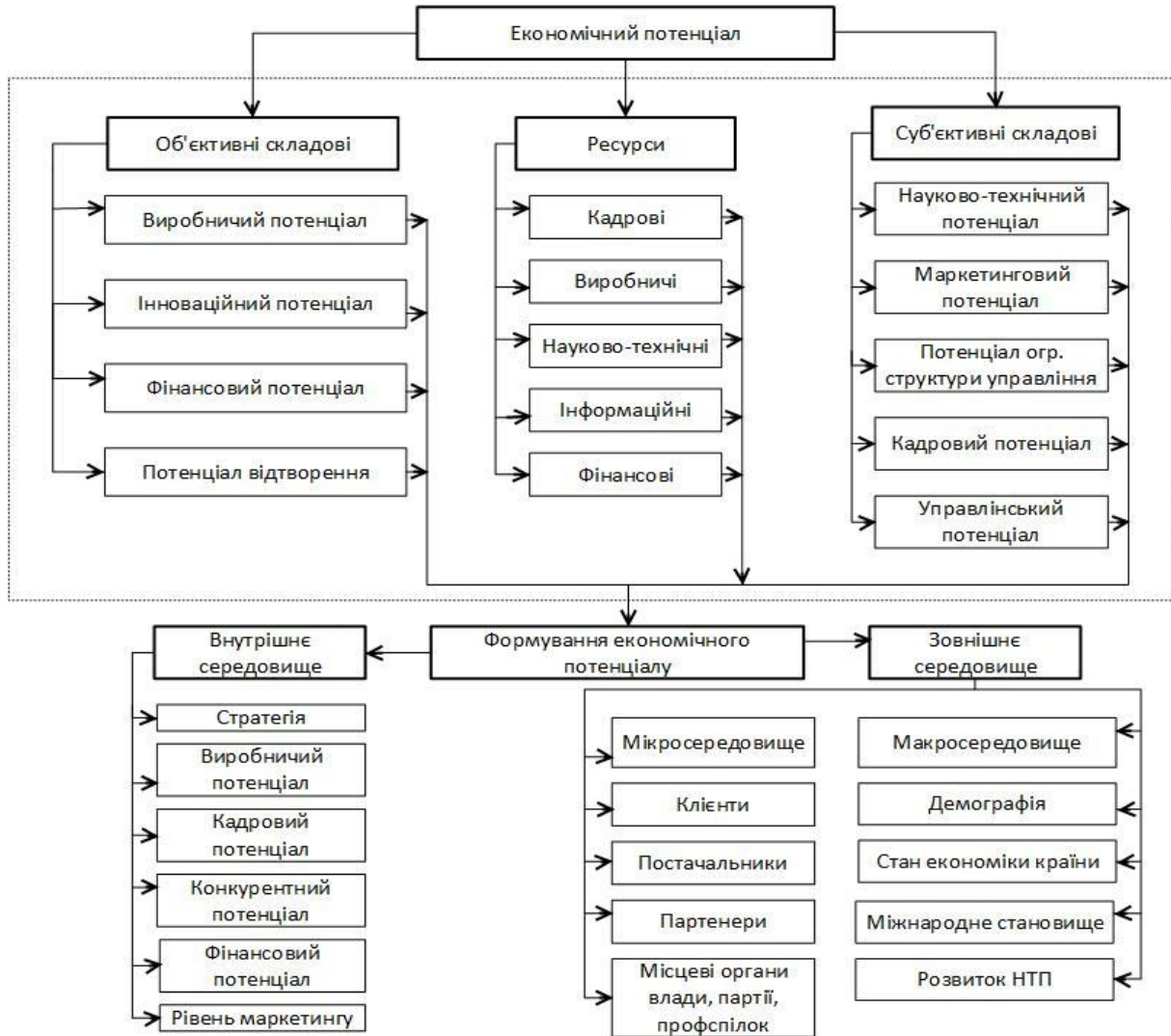
Фактори мікросередовища: конкуренти і конкурентне середовище в цілому; покупці; постачальники; партнери; місцеві органи профспілок, партій, громадських організацій; місцеві органи влади тощо.

Внутрішнє середовище – це елементи й фактори, що визначають внутрішній стан, сильні та слабкі сторони і значною мірою ефективність діяльності підприємства.

Фактори внутрішнього середовища підприємства: його виробничий потенціал; кадрово-управлінський потенціал; конкурентоспроможність продукції та конкурентний потенціал; організація маркетингу і збуту; фінансовий стан; ефективність виробництва; стратегія, місія й цілі; організаційна структура і культура; організація виробництва та праці; мотиваційні

механізми; екологічність виробництва; соціальна ефективність; імідж підприємства тощо (рис. 1).

Для оцінювання потенціалу підприємства необхідна система показників, яка враховує фактичну динаміку і теоретичні передумови потенціалу підприємства.

Рис 1. Схематичне зображення економічного потенціалу підприємства при взаємодії з факторами впливу

З урахуванням ключової ролі фактора часу і часу формування й управління економічним потенціалом установлено, що всім господарським процесам на мікро та макрорівнях притаманний циклічний характер, що є передумовою змін у функціонуванні економічних систем і процесів. Навколишнє середовище є досить мінливим, динамічним та нестабільним, що змушує всіх без винятку учасників економічної діяльності максимально швидко адаптуватись у нових умовах господарювання, проявляти гнучкість і пристосовуваність, необхідні для стабільного зростання.

У загальному вигляді оціночна система економічного потенціалу підприємства базується на спостереженнях та аналізі, націлена на пошук оптимальних шляхів функціонування й розвитку суб'єкта господарювання, є засобом обґрунтування стратегічних рішень і потенціалу, необхідним на всіх рівнях підготовки та прийняття рішення, а також на всіх стадіях життєвого циклу підприємства.

На сьогоднішній день існує чимало методик оцінювання економічного потенціалу підприємства, в основі яких лежать різноманітні математичні, графоаналітичні моделі, матричні, логічні й лінгвістичні методи тощо.

Проаналізувавши наукові праці вчених П. Ігнатівського [2], А. Самоукіна [4], С. Глухарєва [5], Ю. Дерев'яноко [6] та інших стосовно методів оцінювання економічного потенціалу, можна виділити чотири групи, а саме:

1) за напрямом формування інформаційної бази: критеріальні – за інформаційну базу беруть абсолютні (натуральні або вартісні) значення ключових показників (за належного інформаційного забезпечення ці методи є найточнішими); експертні – прості у використанні, не потребують збирання повної інформації про конкурентів, оскільки базуються на думці досвідчених фахівців (проте перевага таких методів є водночас і їхнім недоліком, бо іноді суб'єктивізм експертів може спотворювати результати оцінювання);

2) за способом відображення кінцевих результатів виділяють: графічні – забезпечують найвищий рівень сприйняття кінцевих результатів оцінювання, інтерпретованих у графічних об'єктах (рисунках, графіках, діаграмах та ін.); математичні – базуються на факторних моделях оцінювання, котрі полягають у розрахунку одного (інтегрального) показника або кількох цифрових значень показників, за якими формується остаточна оцінка (ці методи вважають найточнішими, хоч іноді вони потребують обтяжливих математичних обчислень, тобто спеціальної підготовки працівників); логістичні – є алгоритмізованими методами оцінювання, що базуються на логічних припущеннях;

3) за можливістю розроблення управлінських рішень:

4) за способом оцінювання: (індикаторні – ґрунтуються на використанні системи індикаторів, за допомогою якої оцінюють конкурентоспроможність потенціалу підприємства й національної економіки в цілому. Під індикатором розуміють сукупність характеристик, котрі дають змогу у формалізованому вигляді описати стан параметрів того чи іншого об'єкта, що досліджується, і на цій підставі сформулювати рекомендації з підвищення результативності функціонування об'єкта. Кожен індикатор у свою чергу розпадається на низку показників, які відображають стан окремих елементів досліджуваного об'єкта. Отже, постає складне завдання з відбору найвагоміших індикаторів для оцінювання кожного щодо названих факторів; матричні (табличні) – в основу цих методів покладено ідею розгляду процесів конкуренції в їх взаємозалежності та динаміці. Використовуючи матричні методи, управлінці мають змогу оцінити рівень конкурентоспроможності потенціалу не тільки свого підприємства.

Отже, підвищення рівня конкурентоспроможності та створення конкретних переваг підприємства в ринкових умовах можливе лише завдяки ефективному використанню економічного потенціалу підприємства.

Висновки. Ефективний розвиток підприємств обумовлений не тільки обсягом ресурсів, але і їхньою якістю, структурою, ступенем збалансованості складових, а й раціональністю їх використання. При оцінюванні економічного потенціалу підприємства й ефективності його використання необхідно чітко уявляти структуру, основні характеристики складових елементів, їхнє співвідношення й використання в процесі виробництва, місце і роль матеріальних елементів економічного потенціалу, зв'язок з іншими компонентами.

Таким чином, на підставі проведених узагальнень зроблено висновок, що процеси розвитку підприємства не є визначеними й припускають вплив внутрішніх та зовнішніх факторів, що потребує постійного пошуку і реалізації нових можливостей діяльності підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Прохорова В.В. Управління економічним потенціалом підприємств [Текст]: монографія / В.В. Прохорова, О.В. Божанова. – Х.: НТМТ, 2011. – 219 с.
2. Ігнатівський П. Економічний потенціал і умови дієвості господарського механізму / П. Ігнатівський // Планове господарство. – 1980. – № 2. – С. 15–19.
3. Мосин В.И. Инвестиционная привлекательность как модернизационный потенциал [Текст] / В.И. Мосин // Философские науки. – 2012. – № 8. – С. 43–53
4. Самоукин А.И. Потенциал нематериального производства. / А.И. Самоукин. – М.: Знание, 1991. – 214 с.
5. Глухарев С.М. Економічна діагностика: [конспект лекцій з курсу для студентів 5 курсу денної і 6 курсу заочної форм навчання спеціальності 7.050107, 8.050107 – «Економіка підприємства»] / укл. С.М. Глухарев. – Харків: ХНАМГ, 2008. – 118 с.

6. Дерев'яно Ю.М. Дослідження місця та ролі фактору часу в економічній діяльності підприємства / Ю.М. Дерев'яно: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mre/2010_4/3_4.pdf

7. Економіка підприємства: [підручник] / Л.Г. Мельник; за заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 648 с.

8. Економічна теорія: політекономія: [підручник] / за ред. В.Д. Базилевича. – Київ: Знання прес, 2008. – 719 с.

9. Ефимова М.Р. Общая теория статистики: [учебник] / М.Р. Ефимова, Е.В. Петрова, В.Н. Румянцев. – М.: ИНФРА-М, 1997. 416 с.

УДК 658.2.012

Прохорова Вікторія Володимирівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та організації діяльності суб'єктів господарювання. **Тарасюк Дмитро Сергійович**, магістр. Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків. **Формування економічного потенціалу підприємства: теоретичний аспект**. Розглянуто проблеми формування економічного потенціалу підприємства. Розкрито теоретичні засади аналізу поняття «економічний потенціал підприємства», здійснено огляд нормативної бази та економічної літератури з питань аналізу економічного потенціалу підприємства, систематизовано фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, здатні здійснювати вплив на рівень економічного потенціалу, визначено особливості існуючих підходів і методів оцінювання економічного потенціалу.

Ключові слова: потенціал підприємства, економічний потенціал, управління економічним потенціалом, економічні ресурси.

УДК 658.2.012

Прохорова Вікторія Владимировна, доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой экономики и организации деятельности субъектов хозяйствования. **Тарасюк Дмитрий Сергеевич**, магистр. Украинская инженерно-педагогическая академия, г. Харьков. **Формирование экономического потенциала предприятия: теоретический аспект**. Рассмотрена проблема управления экономическим потенциалом предприятий. Раскрыты теоретические основы анализа экономического потенциала предприятия, проведен обзор нормативной базы и экономической литературы по вопросам анализа экономического потенциала предприятия, систематизированы факторы внешней и внутренней среды, способные оказывать влияние на уровень экономического потенциала, определены особенности существующих подходов и методов оценки экономического потенциала.

Ключевые слова: потенциал предприятия, экономический потенциал, управление экономическим потенциалом, экономические ресурсы.

UDC 658.2.012

Prohorova V.V., Doctor of Economics, Professor, Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy, **Tarasyuk D.S.**, MA, Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy. **Management of economic potential of the enterprise. Formation of the economic potential of the enterprise: theoretical aspect**. This article discusses the problem of managing the economic potential of enterprises. The article analyzes the theoretical bases of the economic potential of the company, reviewed the regulatory framework and economic literature analyzing the economic potential of the enterprise, systematized factors of external and internal environment that can influence the level of economic potential, particularly existing approaches and methods to assess the economic potential were studied.

Keywords: enterprise potential, economic potential, management of economic potential and economic resources.